

Başkasının ölümü/kendi ölümüm

ISKENDER SAVAŞIR

Söze önce şu “başkası” terimi üzerinde biraz durarak girmek istiyorum. Terim ilk önce “hepimiz insanız” türünden cümlelerdeki “insanız” yüklemine evrenselleştirici/genelleyici çağrışımlarına karşı, çoğulluğu, çeşitliliği, farklılığı vurgulamak üzere kullanılmaya başlanmıştı. Ancak, belirli bir popülerlik kazanan her terim gibi “başkalık” ve akrabaları “farklılık”, “ötekilik” giderek o kadar çoğul anlamlar kazanmaya başladılar ki, içeriksizleşmeye yüz tuttular. O kadar ki, neredeyse “ben”in dışında kalan her kimse, her şey ortak bir “başkalık” paydasi altında farksızlaştırılır oldu. İlişki tür ve tarzlarından söz etmek anlamsızlaştı. (Konumuzla doğrudan ilgili olmamakla birlikte şunu da eklemeyim: “Başkalığın”, “farklılığın” mutlaklaştırılması “ben”i de düşünmeyi, barındırdığı süreklilik ve farklılaşma diyalektliğini araştırmayı giderek güçleştirdi. Örneğin psikanalizin Lacancı yorumunun hiç değilse kimi versiyonlarında, klinik pratik sırasında benlik tasarımı üzerinde durmayı, bunun bilinçli ve bilinçdışı, değişen ve sabit kalan öğeleri üzerinde durmak, “ben”in kendi hakkında yanılısımları ile suç ortaklığı etmek gibi görülür oldu.)

Bunları göz önünde bulundurarak ölüm konusuna yaklaştığımızda neler söyleyebiliriz? Bir yandan ölüm, evrensel bir olgu, hepimiz öleceğiz. Diğer yandan her tek ölüm, gerek olayın başına gelmiş olduğu kişi açısından, gerek yakınları (dostları, düşmanları, ahabları) açısından emsalsizdir, biriciktir. Dolayısıyla her iki perspektif de ölüm hakkında, tek cümleyi (ya da akilyürütmeyi: “Bütün insanlar ölümlüdür/Sokrates de insandır/Demek ki Sokrates de ölümlüdür”) aşan anlatılar kurmamıza, karşılaştırmalar yapmamıza olanak sağlamaz.

Oysa psikanaliz gibi, “ben” dediğimizizde ne kastettiğimizi bilmediğimizi gündeme getiren, başkalarıyla ilişkimizi öğretisinin merkezine oturtan, “hayat”, “ölüm”, “arzu” gibi insan varoluşunun değişmezleri sayabileceğimiz konular üzerinde söz sa-

hibi olma iddiasında olan bir öğretiden, bir eylem kılavuzu değilse de, biraz olsun yolumuzu aydınlatacak bir ışık beklemek, sanırım, hakkımız. Bu nedenle burada, tek bir değişken kullanarak, gerek “ben”in çeşitli hallerini, gerek karşılaştığı “başka”larını sınıflandırmama elverecek bir şematizm oluşturacağım: Kullanacağım değişken “kuşak” değişkeni ve umuyorum, söz konusu olduğunda “kuşak” değişkeninin neden özellikle önemli olduğu, yazının sonunda biraz daha aydınlık kazanacak.

Önce çok kaba da olsa tarihsel bir genellemeyle başlayalım: Tarihöncesinden beri, kural olarak verili herhangi bir tarih sahnesini genellikle üç kuşak işgal etmiştir.

1) Gelmekte olanlar ya da başka bir deyişle bakıma muhtaç olanlar, kendi varoluşlarını sürdürbilmelerini sağlayacak donanımdan yoksun olanlar.

2) Toplumsal iktidarın merkezinde olanlar.

3) Göçmekte olanlar, yani yaşlılar...

Biraz daha başka türlü de adlandırabiliriz bu üç kuşağı: Çocuklar, ustalar ve çıraklar, diye... Bu ikinci adlandırmanın şöyle bir avantajı var: Birinci sınıflandırmada andığımız kuşak konumlarının hiçbir zaman çatışmadan yoksun olmadıklarını bir kez daha hatırlamamıza olanak veriyor. Çocuklar bakıma muhtaç, bağımlı konumlarını, onlara bakım verenler sayesinde ama bir yandan da onlara rağmen elde ederler. Ustaların öğreteceklerini öğrettikten sonra geri çekilmeleri (ve giderek ölmeleri) gerekir ki, çıraklar toplumsal iktidar konumuna yerleşebilsin.

Demek ki, şimdiye kadar kişinin, “ben”in işgal ettiği kuşak konumunun ve ölen başkasının kuşak konumunun, kişinin o başkasının ölümünü nasıl yaşantılayacağı ve o ölümden hareketle kendi ölümünü nasıl tasavvur edeceği hakkında belirleyici bir öneme sahip olduğunu iddia etmiş oluyorum. Aşağıda, özellikle usta-çırak ilişkisinden hareketle bu iddiayı çeşitli “prototipik” örneklerle açıklamaya çalışacağım. Ama devam etmeden önce bir kere daha

vurgulamak isterim: Andığım bütün kuşak konumları arasındaki ilişkiler, olumlu ve olumsuz duyguların son derece girift bir şekilde iç içe geçtiği, ikircikli ilişkilerdir.

Önce olumlu duyguların ağır bastığı bir usta-çırak ilişkisinde ustanın ölümüyle bile çırağına nasıl kılavuzluk edebileceğine dair bir örnekle başlayalım. Bir rüya anlatacağım. Rüyaı gören 25-26 yaşlarında bir sanatçı olarak çıraklığının erken adımlarını atmakta olan genç bir kadın. Çeşitli nedenlerden ötürü erken Oidipal düğümünü kendi çekirdek ailesi içinde değil, hayli yakın bir ilişki sürdürdükleri teyzesinin ailesi üzerinden çözmüş. Kendisi de bir sanatçı olan eniştesi (teyzenin kocası) yalnızca rüyayı gören genç kadın açısından değil, bütün aile için bir dirim kaynağı olan karizmatik bir kişilik... Ancak 50 yaşındayken, hiç beklenmedik bir şekilde, ani bir beyin kanaması sonucunda ölüyor ve bunun üzerine sözünü ettiğim genç kadın patolojik yasın eşliğinde durduğu bir sürece giriyor. Ta ki, aktaracağım rüyayı görene kadar.

Rüyada genç kadın geniş, boş bir ovada eniştesini bir çukur kazarken görüyor. Neden sonra, çukurun bir mezar olduğunu idrak ediyor. Mezarı kazmayı bitirdikten sonra enişte rüyayı görmekte olan genç kadına doğru dönüyor; göz göze geliyorlar ve enişte sevecen bir şekilde gülümseyerek ona el sallıyor ve kendi kazdığı mezarın içine girip kendi üstünü toprakla örtüyor.

Bu rüya genç kadının andığım patolojik yas sürecinden dramatik bir biçimde çıkmasının tetikçisi oldu. Aşıkâr olanı beyan etmek pahasına örneğin bize ne öğrettiğini açıklamaya çalışayım. Rekabetçi ve saldırgan duyguların libidinal olanın (Saffet Murat Tura'nın son derece yerinde karşılığıyla, “yaşamsever dürtülerin”) egemenliği altında örgütlenmiş olduğu bir usta-çırak ilişkisinde, usta ölümüyle bile (ve hatta belki de özellikle ölümüyle) çırağına kılavuzluk etmeye devam eder.

Buna benzer bir olguyla analitik terapi süreçlerinde de karşılaşıyoruz: Analitik terapinin başlangıç evrelerinde ve daha son-

raki kritik dönemeç noktalarında dile getirilen rüyalarda sık sık karşımıza çıkan bazı figürler vardır. Bir aktarım nesnesi olarak analisti mi, yoksa geçmişten gelen bir iyileşme iradesini mi temsil ettiğine karar vermekte bocaladığımız rüyalar... Çoğunlukla karar vermek o kadar da önemli değildir; analist, çok gerilerden gelen, ilkel bir iyileşme iradesi ile el sıkışmıştır; bu kadarı yeter...

Ama her usta-çırak ilişkisi bu kadar hayırhah değildir. Görünürdeki bütün sevgiye, sevecenliğe, karşılıklı anlayışlılığa karşın rekabetçi duygular galebe çalabilir. Burada örnek olarak bu kez bir edebî metni, bu yazının başlıca esin kaynağı olan Bilge Karasu'nun "Usta Beni Öldürsen E!" adlı masalını kullanacağım. Anlatılan usta bir cambazla yegâne çırağının öyküsüdür. Aralardaki ilişki öylesine yoğunlaşmıştır ki:

Konuşmaları bir seslenmeyle başlamazdı zaten. Hani kendilerini unutup birbirilerinin dikkatini çekmek üzere bir ses çıkaracak olsalar gırtlaklarından, ikisi de utanır, tiksirip gırtlak temizleyerek o sesi, yayıldığı havanın içinden silip yok etmeğe çabalarlardı. Söze, yarısından girişirler, bir gün, bir hafta önce kestikleri yerden bağlarlardı konuşmalarını; ya da başını anlatmışçasına sonunu getirirlerdi. (...) Bu yüzden, arkadaşları, yoldaşları, çoğu zaman, konuşmalarını izlemekte güçlük çeker, tuhaf tuhaf bakarlardı onlara.

Gerçi işi çırak için kimliğini tanımlayıcı bir öge mertebesinde ama ustanın ustalığı işi öğretmekle kalmaz:

Ustasıydı önemli olan, öyle öğretilmişti kendisine; işinin önemi öğretilen öğretile büyütülmüştü. (...) Onu o eden işiydi, işi olmalıydı. İşine duyduğu bu bağlılığı ustasına borçluydu. Her şeyi ondan öğrenmemiş miydi?

Ama diğer yandan,

Usta, bir yerde, yaşamının yolunu da bulmakta ustalaşmış değil midir ki?

Çırağın ustalaşma süreci daima, bir kimlik kargaşasını da içeren bir varoluşsal soruna dönüşme eğilimindedir; bir yandan ustasını tam olarak anlamadığını, kendisinin de ustalaşması gerektiğini, kendisini de ustasını da tam olarak anlayabilmek için kendisinin de ustalaşması gerektiğini belli be-

lirsiz sezmeye başlar, şansı yaver giderse ustası da yardımcı olur kendisine bu konuda:

... her şeyi ondan mı öğrenmişti?.. Kendi, kendi benliğini ne ölçüde oluşturmuş olabilirdi? Olabilir miydi, ayrıca? Ustası neler katmıştı kendisine, kendi neler katmıştı? Katmak ne demek oluyordu gerçekte? Önceden hiçbir şey getirmemiş miydi ustanın karşısına çıkarken? Her şeyini ustası mı biçimlemişti? O halde herkes, ustanın kendini biçimleyişini, hayır, kendini biçimlenişini çırağına aktarmasıyla mı biçimleni-

Kafası karışmıştı. Bu soruları sormağa kalksa ustasına, ne karşılık alacağını biliyor gibiydi. Senin aklın ermez demeyecekti. Kendi kendine, şu anda, benim aklım bunlara şimdilik ermiyor ya bir gün gelecek erecek mi, diyordu. Ama ustası öyle demeyecekti. Ona, düşünme, diyecekti, o kadar. Ben öldükten sonra, sen de yanına bir çırak alıp yetiştirmeğe başladığın zaman bunları düşünmeğe başlar, hem kendini anlarsın, hem beni, diyecekti.

Evet, ustalaşma sürecinin kıskırttığı varoluşsal sorunun ikinci bir boyutu ustanın ölümlülüğünü, hatta daha da ötesi, bu ölümlülüğün bir anlamda çırağın ustalaşmasının önkoşulu olduğunu idrak etmektir.

Ustam yaşlanmış. Her geçen günle biraz daha büyüyüp ustalaştığımı düşünmekten, başkalarının da büyüyeceğini, yaşlanacağını düşünmeğe vakit mi bulamadım, ne? Yanında yaşaya yaşaya yüzüne bakmamağa mı alışmışım, ne? diyor, körlüğüne kızıyordu. Gerçi insan, sevdiğinin büyüdüğünü ister de, yaşlandığını, ölüme yaklaştığını istemez. Bu sersemliğin farkına vardığıma göre ben de yaşlanmışım demek. O ise, artık, kim bilir?.. diyor, arkasını getirmeğe yanaşmıyordu bu düşüncenin. Ya da getiremiyordu.

Bilge Karasu'nun anlattığı bu usta-çırak ilişkisi, bütün "ideal" görünüşüne rağmen ya da, biraz sonra göreceğimiz gibi, tam da bu "ideal" boyutu yüzünden tehlikesiz değildir. Çırak ustanın yegâne çırağıdır çünkü ustanın daha önceki bütün çırakları şu ya da bu nedenden ötürü ölmüşlerdir. Çünkü ustada "oğultutmaz" damarı vardır. "Oğultutmazlık" kuşkusuz, ustanın bilinçli bir tercihinin sonucu değildir ama yine de, özellikle çırak kalfalıktan ustalığa doğru evrildikçe, zehirli etkisi, davranışla-

BEYAZ BALINA YAYINLARI

Muhteşem filmin devamı
Beyaz Balina'da

THE CROW

James O'Barr / çev. Cem Küçük / 296 s.

1993 yapımı The Crow (Ölümsüz Aşk), gösterime girdiğinde, herkes sıradan bir film bekliyordu. Ancak etkileyici senaryo, filmin tüm dünyada hatırı sayılır bir izlenme oranı yakalamasını sağladı. Filmi ilginç kılan bir diğer özellik te, Brandon Lee'nin çekimler esnasında ölmesiydi.

The Crow, David Biscoff'un yazdığı, James O'Barr'ın karakterize ettiği bir roman.

En az filmi kadar etkileyici, iliklerimize kadar girecek bir heyecan fırtınası. Gizem, aşk, şehvet, tutku ve en önemlisi sır bu kitabın temel noktaları: İntikam ve aşkı ararken, kişilerin kendilerini ne kadar kaybettiklerine tanık olacaksınız. Ahlâkı zorlayan, insan sınırlarının ötesine giden, hayal ötesi bir roman. Sonsuzluğa atılan bir adım. Karşılıklı diyaloglarla bezenmiş, bir nebze Poe şiiri, biraz da kasvet. Bir solukta okuyacağınız bir roman. Eleştirmenlerden tam not almış sayılı kitaplardan.

Ruhunuzun deforme olmasına asla izin vermeyin. Kitabı okuduğunuzda ne demek istediğimizi anlayacaksınız.

BİN BİRDİREK MAH. PEYKHANE CAD.
NO:14/4 ÇEMBERLİTAŞ / İSTANBUL
TEL-FAX: (0212) 513 86 25 - 638 62 63 / 2 hat

rına, genel tavrına sızmadan edemez. Çı-
rak, tam da, insanın anılarından, daha doğ-
rusu, hayatta bırakacağı izlerden konu-
ştuğu bir sırada, ustasının ani parlaması
karşısında “ayar”:

Uсталık-çıraklık ilişkilerinin doğal görünen
öfkelerinin dışında kalıyordu bu değişik
kükreyişler, bu kendisini -kendisinden de
çok sanki gençliğini- sözlerle ezmeğe
kalkmalar.

Ne zamandır dikkatini çekmiş olmalıydı
bu parlamalardaki değişik özellik.

Ustam yaşlanmış.

Buraya kadar anlattıklarımın belki de
sezilebileceği gibi, masalın sonunda ölen
çırak olur, arkasından “vah şaşkın oğlum”
diye seslenen ise ustasıdır. Ancak bu ölü-
mü yalnızca ustanın “oğultutmazlık” da-
marına bağlayamayız. Usta-çırak ilişkisi
Bilge Karasu'nun metninde olduğu gibi
idealize edildiğinde, çırağın ustalaşma yo-
lunu sonuna kadar yürümekte tereddüt et-
mesi, hatta ustasında sezdiği ölümü kendi-
sinin üstlenmesi, yani ölmesi neredeyse ka-
çınılmaz olur. Ustanın oğultutmazlığı ile çı-
rağın idealizasyonu birbirlerini tamamlar.

Yazının başında, “başkalarının ölü-
mü/kendi ölümüm” teması çerçevesinde
başkalarını ve “ben”i sınıflandırırken tek
bir deyişkene, “kuşak” deyişkenine başvu-
racakımı vaat etmişim. Şimdi affınıza sığı-
narak, ustalarla çıraklar arasındaki ölüm
ilişkilerini biraz daha yakından kavramak
üzere, bir başka deyişkene, cinsiyet deyiş-
kenine başvuracağım. Bu konuda da bize
Bilge Karasu'nun metni yol gösterecek.
Usta-çırak ilişkisinin, biri hayattan biri bir
masaldan alınma iki örnekten hareketle,
kabaca, olumlu ya da olumsuz olabileceği-
ni söylemişim. Şimdi bu “olumluluk-
olumsuzluk” ekseninin “erillik-dişilik” de-
yişkeni ile, büyük ölçüde, örtüştüğünü id-
dia edeceğim.

İlk ipucunu daha masalın başına aldığı
alıntıda ve masalın ilk cümlesinde Bilge
Karasu veriyor yine.

“... Anlaşılan, çok yaşlanmış birtakım ana-
lar babalar, iblisleşivermiş oldukları için
çocuklarına varasıya, insan yemeğe kalkı-
yorlar, arada bir. Öyküsünü anlattığımız
bu anaya gelince, çocukları, ölüsünü tö-
renle kaldırdılar. Düşünülürse, pek kor-

kuç bir işmiş bu. Öyle anlatıldığı rivayet
olunur.”

Analarının ölüsünü törenle kaldırabilme-
leri için çocukların sağ kalması gerekir.
Kaldırdıkları da görülür ama.

Şu pasaj ise çok daha aydınlatıcı:

Genci, yaşlısının oğlu diye görürdü kendi-
ni; görürdü ya, ustasına babası diye değil
de anası diye bakardı. Onu doğuran, em-
zirip büyüten, ona yaşamasını öğreten
anasıyla bir tutardı ustasını. Önceleri, böy-
le bir şey duyduğunun farkına ilk vardığı
sıralarda, bu duygunun ayrıksılığından
ürkmüş, sıkılmış, öylesine olmayacak bir
şeyi ustasına bile söyleyemeyeceğini, aç-
mayacağını düşünmüştü. Sonra sonra, her
düşüncesini bilen ustasına, ayrıksı da olsa
bir duygusunu açamamasını daha da tuhaf
bulmağa başlamış, bir gece, gösteriden
sonra, karanlıkta yatarlarken, söyleyiver-
mişti içindekini ona. Karşı köşedeki yatak-
tan önce kesik kesik gülme sesleri gelmiş-
ti. Böyle bir şeyi, ustasına da olsa, anlat-
makla ne yanlış bir iş ettiğini anlayarak ba-
şına yıkılan dünyanın altında kalmağa ha-
zırlanırken, gülmesi düzgünleşmişti ustası-
nın. Kahkahaları gün ağarmağa yüz tutar-
ken ancak dinebilmişti; o zaman da “yahu
sen ne şair adammışsın” demiş, ardından
da horuldamağa başlamıştı. Düşünce ay-
rıksıydı, güldürmüştü ustasını; ama gene
de hoşuna gitmişti, öyle anlaşılıyordu. Ba-
şına yıkılır gibi olan dünya toparlanıp ye-
niden düzene girmişti. Bir daha da sözü
edilmemişti bu duygunun. Birliklerinin,
birlikteliklerinin bir ögesi olmuştu.

Ustanın anaç kimliği ile “oğultutmazlı-
ğı”nın ya da başka bir deyişle çırağının us-
talaşmasını engellemek pahasına “birlikle-
rini, birlikteliklerini” gözetmesinin aynı ol-
gunun değişik görünüşleri olduğunu iddia
etmek istiyorum. Burada ayrıntılarına gir-
meyeceğimiz dünyatarihsel nedenlerden
ötürü, kadınlar “ustalık, kılavuzluk” gibi
rolleri oynamaya çok daha az yatkındırlar.

Çıraklıktan ustalığa giden süreci bir yol
benzetmesiyle düşünecek olursak, anaç
unsurlar daha ziyade yola çıkmayı güçleşti-
ren bir yuvayı simgelemeye yatkındırlar (ki
bunlar her zaman “anaç bir usta” gibi bi-
rer kişi olmayabilirler - bir kurum, bir me-
kân, bir mevki de yola koyulmayı güçleşti-
ren anaç bir unsur olarak rol oynayabilir).

Bu bölümü sonuçlandırmadan önce,
bütün bu çözümlemelerde Oidipus komp-
leksini, 3-5 yaşları arasında çözülen bir ge-
lişimsel olgu olarak gören Freud'dansa,
hayatın her geçiş/kriz döneminde yeniden
gündeme gelen bir yol/yuva çatışması gibi
gören Erikson'u izlediğimi vurgulamakta
yarar var.

Diğer kuşak-ıç i ve kuşaklar-arası ilişki-
ler hakkında söyleyeceklerim çok da-
ha az. Bakıma muhtaç çağdakilerle, yani
çocuklarla başlayalım. Eminim genel psi-
koloji literatüründe ve özel olarak psikana-
litik literatürde çocukların kendi kuşaktaş-
larının -kardeşlerinin, kuzenlerinin, belki
okul arkadaşlarının- ölümlerini nasıl yaşa-
dıkları hakkında bir gözlem ve bilgi biriki-
mi vardır ama ne yazık ki, ben söz konusu
literatürlere aşına değilim. Dahası kişisel
ya da klinik gözlemlerim de bu açığı gi-
derecek nitelikte değil.

Ancak henüz bakım çağındaki çocukla-
rın birincil ebeveynlerini (genellikle annele-
rini) yitirmesinin nasıl yaşandığı hakkında
bir fikrimiz var. Böylesi kişilerin genel ola-
rak analitik terapiye yatkın olmadıklarını
biliyoruz. Annenin ölümünün yuvada ya-
rattığı travmatik hasar, Erikson'un terimle-
riyle söyleyecek olursak “temel güven duy-
gusu”nun yediği bu darbe, onlarda, her yo-
lun tehlikeleriyle birlikte heyecan da veren
bir serüvenden çok bir sınav olarak yaşan-
masına yol açar. İlişkilerinde de sürekli bir
sınama hali içinde oldukları için bir terapi
ittifakının kurulması da son derece güç
olur. Orhan Koçak'ın sözleriyle söyleyecek
olursak, anne imagosunun tahrir olması,

hiçbir şeye inanamayan yaratıklar çıkarır
ortaya. Hayır, yanlış. İnanabildikleri bir
şey vardır: Ezeli ve ebedî bir savaş hali:
Her söz bir propagandadır, bir “karşı-is-
tiharat”tır bunlar için. Dayanak aramaz-
lar, çünkü bir yolda ilerlemeye çalışmazlar:
Bir halin içindedirler, her yerin muharebe
alanı olduğu, her yerin bir yer olduğu bir
durum.

Gelelim, belki de bizi en çok sarsan,
benliğimizde en derin narsistik yaraların
açılmasına yol açan ölüm türüne: Evlat acı-
sı. Kuşaklar silsilesi tarafından tanımlanan
insanî zaman ile kozmik zaman arasında
cılız da olsa, pamuk ipliğine bağlı da olsa
bir denklik olması gerektiğine, olduğuna

dair duygusal bir inanç, dinî bir iman, isterseñiz batıl bir itikat, hayatı sürdürülebilenin en temel koşullarından biriymiş gibi görünüyor. Herodotos, "barışta oğullar babalarını gömerler, savaşta babalar oğullarını" demişti. Tarihsel deneyim tersi doğrultuda işaret ettiğinde bile, sanki hayatın aslı halinin barış olduğuna inanmak istiyoruz (unutmayalım ki, 'barış' kelimesi, son kertede 'varlık' kökünden türeyen bir kelimedir).

Demin "toplumsal iktidar"dan söz etmiştim. Çıracıkların aday oldukları toplumsal iktidardan... Hangi alanda olursa olsun, söz konusu iktidar hiçbir zaman tamamen münferit olarak elde edilmiş bir başarı değildir. Kardeşlerimizle, akranelarımızla, seçilmiş akrabalarımızla birlikte öreriz o dokuyu... İçlerinden, kardeşlerimizden, dostlarımızdan birinin ölmesi birlikte örmeye çalışmakta olduğumuz düzende bir yırtılmaya yol açar. Hele söz konusu ölüm bir intihar sonucu gerçekleştiyse, durum bizim açımızdan daha da vahimdir; birlikte örmeye çalıştığımız düzene, hayata duyduğumuz inancın derinden sarsılması kaçınıl-

mazdır, ortaklarımızdan, dostlarımızdan birinin bu hayattan gönüllü olarak vazgeçmesi üzerine.

Son olarak "ustaların ölümü"nden söz etmek istiyorum. Henüz ölmüş değilim, kendimi yeterince ustalaşmış da hissetmiyorum, dolayısıyla bu konuda söyleyeceklerim daha da az olacak. Klasik Yunan yazarlarından beri yaşlanmanın bir tür çocuksulaşmaya, yani regresyona benzediğine dair sayısız gözlem ve tanıklığa sahibiz. Regresyon, demek ki benliğimizi oluşturan en eski, en ilkel özdeşimlerin, belki aradan geçen zaman içinde üstü örtülmüş özdeşimlerin yeni bir hayatıyet kazanması... En ilkel özdeşimlerse, demek ki anne ile kurulanlar. "Karlıdım" der Köroğlu yaşlanmışlığını anlatmak için...

Kozmik düzenin insanî zamana karşı tamamen kayıtsız olmayabileceğine dair duyulan inançtan söz etmiştim. Bu inanç açık seçik bir öğreti, bir dogma şeklinde de taşınabilir, kavramsal dile tercüme edilmiş bir iman şeklinde de, doğası hiç sorgulanmayan bir duygu şeklinde de... Her halükârda, doğa ile insan arasındaki sürekli-

liğe dair bu inancın ya da sezginin kaynağının son kertede dışı olduğunu iddia edeceğim. Yerlerini çıracıklarına bırakacak kadar olgun ustaların yaptıkları, artık daha kozmik terimlerle tasarlanmış bir annenin kucacağına çekilmekmiş gibi görünüyor. Oysa, bütün duygusal yatırımı, kendi zihinsel işlemleri, hüneri ve ustalığına yapılmış biri için, bu sezgiyi gerekçelendirmek, doğum-ölüm zinciriyle barışmak neredeyse olanaksız gibidir. Herman Hesse, *Narziss ve Goldmund* adlı romanında tam da böyle bir durumu anlatır. Kitabın son satırlarında, Goldmund ölmektedir ve ölemeyen kadim dostu Narziss'e şöyle seslenir:

Ama vakit erdiğinde Narziss, annen olmadığına göre sen nasıl ölebileceksin? Annesi olmadan sevelemez. Annesi olmadan ölünebilir. ♦

DEĞİNİLEN METİNLER

1. Bilge Karasu, "'Usta Beni Öldürsen El'", *Göçmüş Kediler Bahçesi* içinde, Metis Yayınları, 1999, 230 s.
2. Hermann Hesse, *Narziss ve Goldmund*, çev. Kamuran Şipal, Afa Yayınları, 1994, 379 s.

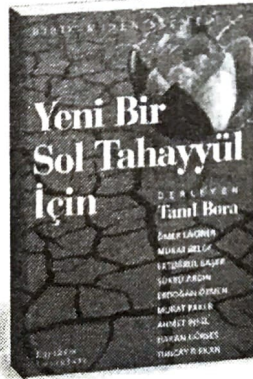
Birikim'den

Ekim '2000

DERLEYEN TANIL BORA Yeni Bir Sol Tahayyül İçin

Derleme, 263 sayfa

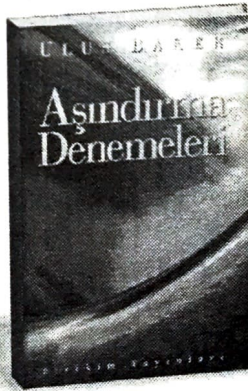
Birikim'in sosyalizmi yeniden tanımlama çabası, yeryüzüne indirilen bir tebliğ olarak değil, sesli düşünerek ilerliyor. Dergide yer alan yazılarda bütünlüklü ideolojik ve politik çerçevenin, ancak bir zihniyet devrimiyle, tahayyülde köklü bir değişiklik ile anlam kazanabileceği, dahası mümkün olabileceği savunuldu. Birikim'den seçilen bu makalelerin de yeni bir sosyalist-sol tahayyül için rehber değil, daha çok yeni bir tahayyülün ufkunu anlık olarak aydınlatan işaret fişekleri olduğunu söyleyebiliriz.

ULUS BAKER

Aşındırma Denemeleri

Deneme, 255 sayfa

Ulus Baker'in yazılarının, Orhan Koçak'ın kitaba yazdığı arkasözden de anlaşılabilirliği gibi, daha çok üslupla, ele alma biçimiyle, 'ruh hali'yle ilgili bir yanı var. Ama bir de analitik bir yanı var bu yazıların - sadece "literatürü bilme"yle değil daha çok zekâyla ilgisi olan, yaratıcı,

özgün analitik kıvılcımlar çaktıran yanı... "Akademik" yazında da "politik" yazında da "gazeteci yazılarında" da pek nadir bulunan bir yanı bu. Onun için "Ulus Baker yazısı" deniliyor!..

Birikim Yayınları Selânik Caddesi 64/11, Yenisehir 06640 Ankara Tel: (0312) 425 36 00 Fax: (0312) 425 18 15 e-mail: toplumbilim@iletisim.com.tr DAĞITIM: İstanbul Klodfarer Caddesi, Binbirdirek Sokak, İletişim Han 7/B-1, 34400 Cağaloğlu Tel: (0 212) 638 55 45 - 638 55 75 • Fax: (0 212) 517 71 57 Ankara Selânik Caddesi 72, 06640 Yenisehir Tel: (0 312) 417 78 35 • Fax: (0 312) 425 06 82